

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації
Шевцової Альони Володимирівни
на тему «Співвідношення права та закону в українській правовій
традиції», поданої на здобуття наукового ступеня
доктора філософії з галузі знань 08 Право
за спеціальністю 081 Право**

Міжкафедральний семінар, проведений на базі кафедри теорії та історії
держави і права «30» жовтня 2023 року, протокол № 4.

1. Обґрунтування вибору теми дослідження. В умовах становлення новітньої української державності, ствердження демократичних засад життя, зокрема творення сучасної національної правової системи, національної правової ідентичності, звернення до національної правової традиції є необхідністю, оскільки саме вона концентрує в собі ментально-духовний вимір народу, фокусує ті смислові наповнення, ціннісний вимір, завдяки чому і здійснюється поєднання сучасного й майбутнього у праві, стверджується усталене, зумовлюються загалом зміни у правовій системі. Національна правова традиція допомагає розкрити специфіку національного образу права, правової системи, її складових, зумовлених ментальними та культурно-історичними особливостями розвитку народу, закономірності становлення народу як суб'єкта права, динаміку правотворення, розвиток правовідносин, правосвідомості тощо. Вона виступає засобом правової ідентифікації народу, забезпечення тяглості й цілісності його правового розвитку.

Звернення до національної правової традиції зумовлене також і необхідністю захисту національної безпеки України, оскільки вона безпосередньо залежить від зрілості, внутрішньої узгодженості, дієздатності національної правової системи, яка має ґрунтуватися на національній правовій традиції, правовій спадщині. Крім цього, актуальність дослідження зумовлена інтенсифікацією реалізації євроінтеграційних прагнень України, оскільки використання тих гуманістичних смислів та цінностей, які є стрижнем національної правової традиції, цілком збігаються з європейськими. Це і є та основа, на якій можлива правова інтеграція України та ЄС.

У сучасній українській правознавчій науці розробляються такі аспекти проблеми співвідношення права і закону в українській правовій традиції, як: трактування права та закону з позицій легістського (законницького) і природно-правового (юснатуралістичного) методологічних підходів, якість законодавства, критерії правності закону, характерні ознаки правового закону, ціннісний вимір у праві, поняття та характеристики національної правової традиції, стандарти прав людини, верховенство права як фундаментальна засада правового розвитку, правове реформування в

сучасній Україні, його провідні напрями, чинники правового розвитку тощо. Ці та інші аспекти досліджуваної проблеми розробляли і розробляють такі українські класики, мислителі, науковці, як: О. Бандура, Ю. Білас, В. Братасюк, О. Биков, С. Головатий, О. Гвоздік, В. Градова, Н. Гураленко, С. Дністрянський, Т. Дідич, М. Вітрук, Ю. Гоцуляк, В. Зайчук, П. Захарченко, Н. Оніщенко, А. Олійник, О. Олійник, О. Осауленко, В. Корольова, Б. Кістяківський, В. Кравець, М. Козюбра, М. Козачинський, І. Котюк, М. Костицький, Л. Луць, М. Мірошніченко, В. Скрипнюк, В. Селіванов, О. Скакун, В. Скоморовський, Т. Тарахонич, С. Павлов, Ю. Папурківський, Н. Петлевич, О. Петришин, Т. Прокопович, П. Рабінович, А. Француз, С. Шевчук, Ю. Шемшученко, О. Шевченко, В. Цвік, П. Юркевич, О. Ющик та ін., а також зарубіжні: А. Барак, Дж. Берман, І. Бентам, Ж.-Л. Бержель, А. Дайсі, Рене Давид, Таманага Браян, Й.-Г. Гегель, Г. Кельзен, А. Ковлер, Дж. Локк, Дж. Остін, Т. Гобс, Т. Пейн та ін.

Проте, як засвідчують наукові джерела, проблему впливу типу раціональності (типу праворозуміння) на трактування співвідношення права та закону, єдності форми та правового змісту, співвідношення права та закону в різні періоди українського правового розвитку, вплив національної правової традиції на правове реформування сучасної України тощо можна віднести до малорозроблених, тому нашим правникам, теоретикам права необхідно інтенсифікувати наукові зусилля в цьому напрямі. Це і вплинуло визначальним чином на вибір теми дисертаційного дослідження.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснювалося відповідно до законів України «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», Національної стратегії розвитку освіти на 2012–2021 роки (Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013), Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 року № 1393-р. Дане дослідження належить до фундаментальних досліджень актуальних проблем суспільних і гуманітарних наук, включених до Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 942 від 7.09.2011, зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 970 від 24.10.2012, № 741 від 23.09.2015, № 556 від 23.08.2016.

Дисертаційну роботу проведено в межах науково-дослідної теми кафедри теорії та історії держави і права Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» – «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення прав людини та дитини в умовах розбудови правової, демократичної, соціально-орієнтованої держави з широко розгалуженими інститутами громадянського суспільства» (номер державної реєстрації: 0118U001384).

3. Наукова новизна отриманих результатів.

У дисертації вперше одержані такі нові наукові результати:

- обґрунтовано, що, залежно від правової доктрини, від розуміння права, від правопізнання, форма і зміст права традиційно протиставлялися. У легістській доктрині форма права відірвана від змісту, їй відводиться значно важливіше місце, ніж змісту, оскільки вона, як правило, ототожнюється з державною волею. Сучасне правове мислення, пронизане природно-правовими ідеями й цінностями, долає протиставлення права та закону, змісту та форми. Право являє собою єдність, синтез форми і змісту, які є умовами його буття, й саме завдяки цій єдності право отримує свою якісну визначеність;

- розкрито, що право княжої України та епохи модерну являло собою «юридизовану мораль», напрацьовану всім суспільством. Поряд із природно-правовою парадигмою, співіснували окремі фрагментарні прояви елементів законницької доктрини, зокрема спостерігався відрив правового змісту від форми, домінування форми над правовим змістом у вигляді неправових указів, несправедливих договорів, судових рішень, наявність у різних формах права довільно-владного змісту тощо;

- законницька парадима як альтернатива природно-правовій, у міру посилення російської окупації на українських землях, починаючи з II половини XVII ст., витісняє російським законодавством, що було втіленням необмеженої влади царя, форми буття українців та форми їх права, їх юридизовану мораль, природно-правову парадигму як засаду правової системи. Українська правова ідеологія, національна правосвідомість продовжують розвиватися в юснатуралістичному руслі, проте нормативно-знакова реальність та правозастосовна практика посутньо все більше втілюють риси законницької доктрини. Закон із довільно-владним змістом починає домінувати в українській правовій реальності, яка все більше втрачає ознаки правової і перетворюється на *реальність законницьку*. Неофіційна українська правова система співіснує у пригніченому вигляді з офіційною російською законницькою системою;

- з'ясовано, що професорами КМА в епоху українського модерну розробляється проблема *єдності правової форми та змісту, права та закону, критеріїв правності закону*. М. Козачинський розробив, по суті, вчення про правовий закон, хоча саме поняття розроблене і вживане не було; показав, що позитивне, волеустановлене право має відображати закладені у природу людини закони її буття (природного права), а відповідність законів природному буттю людини зумовлює їх справедливість - правність як критерій, що зумовлює правову якість закону, має свої витoki у духовно-культурній природі людського буття і полягає у відповідності змісту закону смислам та цінностям права, його принципам, природним правам людини;

- обґрунтовано, що остаточне знищення української державності у XVIII-XIX ст. спричинило знищення української правової системи і запровадження російської та австрійської, ґрунтованих на *законницькій* парадигмі, чужій українцям. Закон із довільно-владним змістом став джерелом агресії проти людини і народу. Стверджувалися провідні ідеї легізму: тотожність права та закону; ідея вищості форми над правовим

змістом, ідея держави і самодержця як найвищих цінностей; принцип законності як основа відносин органів влади й підданих тощо;

- доведено, що, попри домінування в Україні законницької доктрини у XVIII-XIX ст., українська природно-правова парадигма, яка сформувалася як базова в українській правовій традиції, збереглася і розвивалася теоретично. У полі зору українських мислителів перебували ідеї правового змісту законності, відповідності законів потребам суспільства, принципам природного права, правовим цінностям, міри примусу та покарання у змісті законів, наголошувалося на негативних наслідках їх застосування для суспільства і людини;

- показано, що більшість російських учених-юристів періоду колонізації українських земель, зокрема у XVIII-XIX ст., займали позиції позитивізму, наголошуючи на верховенстві позитивного (державного) закону, а не права, нехтуючи проблемою права та справедливості, прав і свобод людини, практично заперечуючи саму ідею природного права, оголошуючи закон та самодержавну волю первинними стосовно людини і народу. На противагу їм, українські мислителі постійно експлуатують проблему прав та свобод людини і громадянина, громади і народу, обстоюють загальнолюдські цінності, осмислюють питання відносин людини, громади, держави тощо. Права природні мисляться, як правило, первинними й визначальними стосовно закону як позитивного права. І в цьому плані українська правова думка є значно прогресивнішою, справді європейською, порівняно з російською;

- розкрито, що в контексті природно-правової парадигми мислителями XIX-поч. XX ст. розмежовуються право та закон, розробляється вчення про позитивне право як штучне, державно-владне явище, на противагу природному праву як духовно-культурному феномену, який утілює загальнолюдські цінності, що є водночас смислами права, яке існує в розмаїтті національних форм; закони диференціюються на справедливі, правові й неправові, несправедливі, які порушують права людей та народу – роздиференціація здійснюється за ціннісною основою. Розвивається ідея, що справедливим законам має бути підкорена державна влада і всі правовідносини, тобто розробляється ідея верховенства права;

удосконалено:

- положення, що наявність усталеної потужної природно-правової парадигми в українській правовій традиції показує, що дослідження співвідношення права та закону в її межах є цілком підставним і необхідним, тому природно-правовий підхід став провідним у дослідженні дисертаційної проблеми;

- положення про те, що, оскільки європейська правова ідентичність є не субстанцією, а режимом співіснування, то українцям для ідентифікації себе як європейського народу треба відмовитися від легістських принципів та цінностей, бо вони діаметрально протилежні європейській правовій ідентичності, європейським стандартам права, правовим цінностям і

становлення та розвиток української правової традиції висвітлюється крізь призму типів праворозуміння, принципи, які є юснатуралістичними;

- ідея про національну правову традицію як основу правової ідентифікації народу, фундаментальну засаду його правового розвитку. Зокрема, показано становлення та розвиток української правової традиції крізь призму основних типів праворозуміння, висвітлено її ціннісно-смысловий вимір, акцентовано на необхідності використання її в сучасному правовому реформуванні;

дістало подальший розвиток:

- положення про те, що неправовий закон, який заперечує дух права, його цінності та смисли, з'являється в результаті нехтування законодавцем правових цінностей та смислів, владного довільно-свавільного наповнення його змісту, що зумовлює дисбаланс інтересів і праввідносин, нагнітання напруги в суспільстві, деперсоналізацію особистого «я» тощо, тому необхідно створювати механізми запобігання появі таких нормативних актів;

позиція стосовно того, що природно-правовий характер української правової традиції у княжу добу та епоху модерну був зумовлений певним типом раціональності, яка нерозривно пов'язана зі своїм буттєвим корінням - одухотвореної раціональності, що домінувала на тогочасних українських землях.

4. Теоретичне значення результатів дисертації.

Дисертація містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати проведеного дослідження, що мають істотне значення для розвитку теоретико-правового осмислення закономірностей співвідношення права та закону в українській правовій традиції, їх використання у правовому реформуванні сучасної України. Результати дослідження свідчать про особистий внесок дисертанта в юридичну науку та характеризуються єдністю змісту.

5. Практичне значення результатів дисертації.

Ідеї, узагальнення, висновки, зроблені у дисертаційному дослідженні, можуть бути використані:

- у *правореалізаційній діяльності* – для вдосконалення якості роботи суб'єктів правового регулювання, підвищення рівня професійної кваліфікації суб'єктів правозастосування. Впровадження конкретних висновків дисертації про співвідношення права та закону в національній правовій традиції сприятиме зростанню ефективності правозастосовної діяльності, правового регулювання, правозахисної політики сучасної України;

- у *нормотворчій правовій діяльності* – для вдосконалення законодавчої діяльності, розробки концептуальних засад нормативно-правових актів різних рівнів, зближення, гармонізації українського законодавства та законодавства ЄС тощо;

- у *науково-дослідній діяльності та в освітньому процесі* – для творчого розвитку й подальшого поглиблення зазначеної проблематики; визначення шляхів вирішення низки теоретичних та практичних аспектів

співвідношення права та закону; правового реформування в сучасній Україні, реалізації принципу верховенства права в українській законодавчій і правозастосовній діяльності тощо; при підготовці підручників та навчальних посібників, під час формування і викладання курсів «Теорія держави і права», «Філософія права», а також відповідних спецкурсів: «Співвідношення права та закону в українській правовій традиції», «Національна правова традиція як засада правового реформування в сучасній Україні», «Форма та зміст у праві: від протиставлення до єдності».

6. Особиста участь автора в одержанні наукових та практичних результатів, що викладені в дисертаційній роботі.

Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому прослідковується авторський підхід до розкриття проблематики співвідношення права та закону в Україні на основі наукових напрацювань українських і зарубіжних авторів з філософії, теорії та філософії права, історії права, галузевих правничих наук, положення міжнародних договорів, національного законодавства, узагальнення судової практики.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі теорії та історії держави і права Університету «КРОК». Науковий керівник - к.ю.н., доцент, професор кафедри державно-правових дисциплін Університету «КРОК» Корольова В.В.

Розглянувши звіт подібності щодо перевірки на плагіат, рецензенти дійшли висновку, що дисертаційна робота Шевцової А.В. є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело. Дисертація характеризується єдністю змісту та відповідає діючим вимогам щодо її оформлення.

7. Список опублікованих праць за темою дисертації

За результатами досліджень опубліковано 12 наукових праць, у тому числі 7 статей у наукових фахових виданнях (з них 3 статті у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до ОЕСР та/або Європейського Союзу, фахових виданнях України категорії «А», або закордонних виданнях, що входять до WoS або Scopus), 5 тез доповідей в збірниках матеріалів конференцій.

Загальний обсяг публікацій дорівнює 2,94 авторських аркуша.

Статті у вітчизняних наукових фахових виданнях:

1. Шевцова А.В. Закон крізь призму основних типів праворозуміння. *Юридичний науковий електронний журнал*. №3, 2019. С. 266-269. 0,16 друк. арк.

2. Шевцова А.В. Співіснування позитивізму та юснатуралізму в українській правовій традиції ХІХ - поч. ХХ ст. *Порівняльно-аналітичне право*. №5, 2019. С.56-59. 0,20 друк. арк.

3. Шевцова А.В. Співвідношення природного права та позитивного в до модерній українській правовій традиції домодерної епохи *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2018. Вип. 33. С.39-47. 0,33 друк. арк.

4. Шевцова А.В. Співвідношення права та закону в українській правовій традиції модерної доби *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2019. Вип. 36-37. С. 35-42. <https://doi.org/10.31732/2312-7686-37-43>. 0,33 друк. арк.

Статті у міжнародних наукових виданнях:

5. Шевцова А.В. Відродження та розвиток національної правової традиції як засада правового реформування сучасної України. *KELM* (Республіка Польща). № 4 (32). vol.2. 2020. С. 203-209. <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.4.2.36> 0,29 друк. арк.

6. Topchiy, V., Boichuk, A., Zhydovtseva, O., Shevtsova, A., Serohin, V., Voronov, M., Hradova, Y. (2022). Content of human legal value within positivist type of legal understanding. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 25 (S4), Pp. 1-7. URL: <https://www.abacademies.org/articles/content-of-human-legal-value-within-positivist-type-of-legal-understanding.pdf> 0,33 друк. арк. (внесок здобувача – 14%)

7. Anatoliy Shevchenko, Andrii Voitseshchuk, Olena Zhydovtseva, Serhii Kudin, Andrii Boichuk, Alyona Shevtsova. The Value of Man in the Positivity Type of Understanding Law. *Guestianes politicas*. Vol.40, №7. Venezuela. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4074.54>. 0,58 друк. арк. (внесок здобувача – 17 %).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Шевцова А.В. Стандарти прав людини як основа правової нормотворчості М-ли Міжнародної науково-практичної конференції *Основні права людини: розуміння та виклики* (10 грудня 2019 р., м.Київ). / ред.кол. Гриценко І.С., Мельник Р.С. та ін..Київ: Гельветика, 2019. 160 с. С.64-67. 0,16 друк. арк.

9. Шевцова А.В. Аксіологічний підхід в сучасному правознавстві. *Юридичні науки: проблеми та перспективи*. Міжнародна науково-практична конференція. (21-22 червня 2019 року, м.Запоріжжя). Запоріжжя, 2019. 148 с. С.142-144. Режим доступу: lawconf@kpu.zp.ua 0,12 друк. арк.

10. Шевцова А.В. Значимість гуманістичних смислів української правової традиції для правового реформування сучасної України. *Філософські, психологічні та методологічні проблеми права*. М-ли УІІ Всеукраїнської наук.-теорет. конф. 26 листопада 2020 року. Київ, С. 305-309.

<http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/17890/1/%d0%9a%d0%be%d0%bd%d1%84%d0%b5%d1%80%d0%b5%d0%bd%d1%86%d1%96%d1%8f %d0%a4%d1%96%d0%bb%d0%be%d1%81%d0%be%d1%84%d1%96%d1%8f 26.11.2020.pdf>. 0,20 друк. арк.

11. Шевцова А., Братасюк М. Сучасна філософія правового захисту: необхідність зміни акцентів. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*. М-ли У - і між народ наук.-теорет конф. (16-17 квітня 2021 року), м.Тернопіль. Тернопіль, ЗУНУ, 2021. 269 с. – С.18-20. 0,12 друк. арк.

12. Шевцова А. Верховенство права як засада правового державотворення. *Проблеми і стан дотримання захисту прав людини в*

Україні. М-ли міжнарод. науков-практ. конф. (20-21 серпня 2021 р., м.Львів).
Львів, 2021. С. 68-70. 0,12 друк. арк.

ВВАЖАТИ, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Шевцової А.В. на тему: «Співвідношення права та закону в українській правовій традиції», відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» за № 40 від 12 січня 2017 року та пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

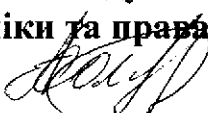
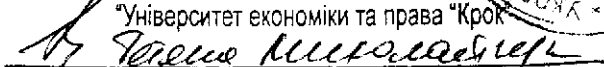
РЕКОМЕНДУВАТИ дисертацію Шевцової Альони Володимирівни на тему : «Співвідношення права та закону в українській правовій традиції», до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

**Головуюча на засіданні
міжкафедрального семінару
завідувач кафедри теорії та історії держави і права
Вищого навчального закладу
«Університет економіки та права «КРОК»
к.ю.н.**

Олена ЧЕРНЕТЧЕНКО

Секретар

Олександра ГОРБАЧЕНКО

Гідпис
м.п. Директор департаменту кадрів Вищого навчального закладу
«Університет економіки та права «Крок»

30 10 2022 р.

